

UUS OOPER. Rahvusoperis Estonia tuli lavale kolmas Wagneri ooper viie aasta jooksul.

Armastuse anarhistlik vorm

ARVUSTUS

ALVAR LOOG
kriitik

Richard Wagner

«Tannhäuser»

Lavastaja: Daniel Slater (Inglismaa)

Kunstnik: Lesile Travers (Inglismaa)

Dirigendid: Vello Pähn, Jüri Alperen
ja Mihhail Gerts

Osades: Tannhäuser – Mart Madiste, Mati Turi; Elisabeth, maakrahvi vennatütar / Veenus – Aile Asszonyi, Heli Veskus; Wolfram von Eschenbach – Rauno Elp, René Soom

Esietendus Estonias 14. märtsil

Pärast 71-aastast pausi, mille jooksul lavastati Eestis vaid kahel korral «Lendavat hollandlast», on neljapäeval Estonias esietendunud «Tannhäuser» juba kolmas Richard Wagneri ooperi lavastus meie rahvusoperis viie aasta jooksul. Eelmised olid «Tristan ja Isolde» (2008) ning «Parsifal» (2011).

1845. aastal publiku ette jõudnud «Tannhäuseris» otsis noor Wagner esteetika kaudu tasakaalu oma eetiliste, religioosete ja romantilis-idealisticlike tõekspidamiste vahel. Wagneri pakutud lahendusega meil suurt midagi praktilist peale hakata pole: igal inimesel ning ajastul tuleb see tasakaal enda jaoks ise leida. Kuid

Mati Turi ja Heli Veskus Estonia laval Daniel Slateri lavastatud «Tannhäuseris».

FOTO: PEETER LANGOVITS

vam on balletitrupi veetlevate tüdrukutele Veenusemäe pildis ette nähtud koreograafia.

Orkester Vello Pähni dirigeerimisel sai teose aeglase tempode ning piano'dega hästi hakkama, mõjusalt joonistusid välja nii Wagneri partituuri sisse kirjutatud sensuaalne eksalteritus kui pidulik-pühalik ratsionaalsus. Värske «Tannhäuseri» puhul pole aga ajaloolises mõttes suurimaks sündmuseks õnnestunud lavastus või eelmise peadirigendi Arvo Volmeri Wagneri teoste kõrgetasemeliste ettekannete rida pikendav orkestri muusikaline sooritus, vaid eelkõige tõsiasi, et Estonia oli seekord usku ja võimlust panna välja kahe koosseisu jagu oma soliste, kes moodustasid kahel esimesel etendusel ühtlase ansambli, millele assisteeris koori tugev esitus.

Turi võimas roll

Nimiosas astus üles kaua eelkõige kammerlaulja ja oratooriumisolist Mati Turi, kel olnud seni teenimatult vähe asja (meie rahvus)operi lavale. Algselt end muusikateatris eelkõige särava koomikuna kehtestanud Turi on viimastel aastatel rajunenud Wagneri ooperite rahvusvahelise tasemega esitenor. Estonias nähtud ja kuulud esitus võlus mind Turi selge tämbri ja mõjuva kohaloleku kõrval eelkõige sellega, et tal õnnestus Wagneri ooperi nimikangelase rollis hoiduda liigestest paatosest

likku moraali, mis tunnistab sek- ne moraal toimib nagu üksik- lu sügisel Estonias esietendu- matult üht sisuliselt ja vormi-

te, Mati Turi; Elisabeth, maakrahvi vennatütar / Veenus – Alle Asszonyi, Heli Veskus; Wolfram von Eschenbach – Rauno Elp, René Soom

Esietendus Estonias 14. märtsil

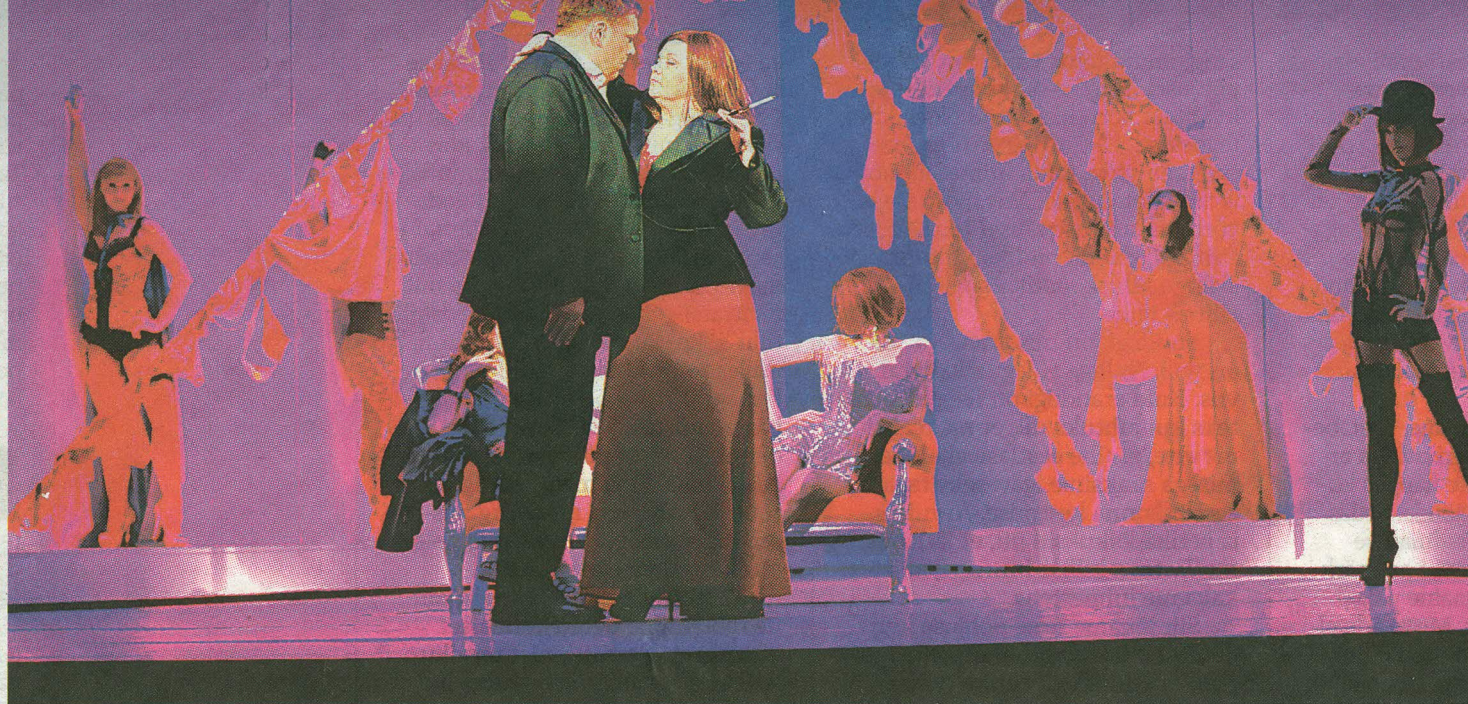
Pärast 71-aastast pausi, mille jooksul lavastati Eestis vaid kahel korral «Lendavat hollandlast», on neljapäeval Estonias esietendunud «Tannhäuser» juba kolmas Richard Wagneri ooperi lavastus meie rahvusooperis viie aasta jooksul. Eelmised olid «Tristan ja Isolde» (2008) ning «Parsifal» (2011).

1845. aastal publiku ette jõudnud «Tannhäuseris» otsis noor Wagner esteetika kaudu tasakaalu oma eetiliste, religioossete ja romantilis-idealisticlike tõekspidamiste vahel. Wagneri pakutud lahendusega meil suurt midagi praktilist peale hakata pole: igal inimesel ning ajastul tuleb see tasakaal enda jaoks ise leida. Kuid «Tannhäuser» on lisaks nauditavale muusikale endiselt aktuaalne just nimetatud probleemipüstituse poolest.

Ehkki see ooper räägib enekõike keelatud armastusest, on teose lavastustraditsioonis enamasti rõhutatud kristlikus vaimus nimitegelase süüle ja lunastusele. Ka Wagner ise kippus metafüüsikat romantika mõõdupuuks ja väljundiks seadma; paljudes tema ooperites – nii ka «Tannhäuseris» – huvitas patuna tõlgitsetud kirg teda pealtnäha üksnes lunastuse tehnilise eeltingimusega.

Kasulik kahing

Estonia lavastuse autor Daniel Slater Inglismaalt, kes tutvustas end esmakordselt Eesti ooperi publikule mullu suvel Birgitta festivalil etendunud «Don Giovanni»-na, näib olevat mees, kes ei poolda ega populariseeri krist-

Mati Turi ja Heli Veskus Estonia laval Daniel Slateri lavastatud «Tannhäuseris».

FOTO: PEETER LANGOVITS

likku moraali, mis tunnistab seksuaalse kire anarhilisemad avaldumisvormid amoraalseks ning seob romantilise armastuse normatiivselt abielu sakramendi ja seksuaalse truudusega.

Slater on kahinud «Tannhäuseris» võimaluste piires kogu mütoloogilise ja teoloogilise tasandi, tehes Wagneri mammutteose seeläbi nii sisu kui pikkuse mõttes inimhõõtmelisemaks. Veenusemäge tõlgitseb ta kui Tannhäuseri fantaasiat ning Veenust kui Elisabethi mõttelist ideaalkuju. Kogu lavastus on ehitatud kontrastile ultrakonservatiivse sootsiumi ning kehaliste ja hingeliste «erivajadustega» subjekti vahel.

Keerates «Tannhäuseri» Jevgeni Zamjatini «Meie» stiilis antiutoopiaks, näitab Slater, mis juhtub, kui kultuuri poolt teadvuse ööpolele pagendatud fantaasiad kohtuvad sotsiaalse reaalsusega; kuidas kollektiiv-

ne moraal toimib nagu üksikisikut vaba tahteta mutrikeseks taandav masinavärk. Tannhäuser pole tema käsitluses mitte lunastus otsiv patune, vaid represseeritud unistaja. Wagneri muusikaga mõõdukalt vastuollu minnes pole surm Slateri lavastuse finaalis midagi rohkemat kui lihtsalt bioloogiline protsess – see ei lunasta kedagi, vaid lõpetab elu ning vabastab selle kandja kannatustest.

Slateri visioon on isikupärane ja julge, kuid sisemiselt mitte päris koherentne – eriti veiderana näib nimikangelase vastuvõtt pärast fantaasiast väljatulekut esimese vaatuse lõpus ning tema suutmatust pääseda kolmandas vaatuses oma kujutlustesse tagasi. Lavastuslikult pole Slateri töö mitte üksnes moodsa ooperirežii kvaliteetne esindaja, vaid ka praktiline õpikunäide loomingulisest mõõdukusest: vastandina mul-

lu sügisel Estonias esietendunud «Faustile», kus valitseb allikteose sõnalist ja muusikalist dramaturgiat ähmastanud semiootiline kaos, on «Tannhäuser» puhastatud liigest, kõigest tegijaile suvaliselt pähetorganud vaimukustest ning avantüristlikest vaimupanemistest.

«Tannhäuser» on puhastatud liigest, tegijaile suvaliselt pähetorganud vaimukustest ning avantüristlikest vaimupanemistest.

matult üht sisuliselt ja vormiliselt läbimõeldud visioon.

Estonia «Tannhäuser» on aegruumiliste markeriteta, lavapildi monumentaalsus riimub tunnetuslikult hästi Wagneri muusikaga: lava keskel pöörleb kõrge sein, mis parandab ühtlasi Estonia saali akustikat. Kunstnik Leslie Travers Inglismaalt on loonud steriilse keskkonna, milles valitsevad puhtad pinnad, selged toonid ning geometriline korrapära.

Kõik Wartburgi ühiskonna liikmed kannavad lavastuses ühesuguseid pidulik-ametlikke ülikondi ning liiguvad maksuametniku rühiga, sünkroonselt ja rivis. Pattu kahetsevaid palverändureid on kujutatud aheldatud sunnitöölistena. Kati Kivitar on allutanud solistide ja koori liikumised ning misanstseenid stiilselt ja mõjusalt ühtsele mustrile. Huvitav, ent teose koguteraviku seisukohast kohati küsita-

te peadirigendi Arvo Volmeri Wagneri teoste kõrgetasemeliste ettekannete rida pikendav orkestri muusikaline sooritus, vaid eelkõige tõsi, et Estonia oli seekord usku ja võimlust panna välja kahe koosseisu jagu oma soliste, kes moodustasid kahel esimesel etendusel ühtlase ansambli, millele assisteeris koori tugev esitus.

Turi võimas roll

Nimiosas astus üles kauaie kammerlaulu ja oratooriumisolist Mati Turi, kel olnud seni teenimatult vähe asja (meie rahvus)oooperi lavale. Algselt end muusikateatris eelkõige särava koomikuna kehtestanud Turi on viimastel aastatel kujunenud Wagneri ooperite rahvusvahelise tasemega esitlenor. Estonias nähtud ja kuulnud esitus võlus mind Turi selge tämbri ja mõjuva kohaloleku kõrval eelkõige sellega, et tal õnnestus Wagneri ooperi nimikangelase rollis hoiduda liigest paatosest ning kehastada mitte üleiniimlikku ideed või traagilist kangelas, vaid inimest.

Veenuse ja Elisabethi ühendatud rolli esitasid kahel esimesel õhtul ühtviisi lummutavalt, ent pisut eri võtmes vastavalt Heli Veskus ja Aile Asszonyi: Veskuse olekus oli pisut enam apollonlikku Elisabethi, Asszonyi kehas- tuse voolas Veenuse sensuaalne ja dionüüsiline karakter ka pisut üle Elisabethi karakteri piirjoonte. Meelde jäävad sooritused pak- kusid Rauno Elp ja René Soom Wolframi osas – Elpi rollijoonis oli autoritaarsem, Soomi oma lüürilisem. Paljulubav Wagneri solist on Hermann partiid esitanud Paavo Balakin, kel praegu veel pisut probleeme saksa keele intonatsiooniga.

Estonia «Tannhäuser» väär-rib teatri visiitkaardina välja- andmist DVDna.